

8. Kulturní hodnoty v krajině, obraz krajiny a krajinného rázu

Cíl kapitoly

Studiem kapitoly se seznámíte s funkcí krajiny jako s hodnotou, která představuje významnou složku kulturní úrovně prostředí. Dozvíte se, jaké systémy v krajině fungují a jaké jsou možnosti a rizika zásahů do krajinného prostředí. Které druhy staveb je možno v krajině realizovat a jaká omezení je třeba respektovat. Smyslem činnosti je kultivace zásahu vedoucí k zachování krajinného rázu.

Časová náročnost

- 3 hodiny /přednáškový čas + samostudium/

Způsob studia

Pokud budete mít zájem rozšířit studium o další texty, uvádím prameny pro vybrané kapitoly:

Pro zpracování kapitoly o ŽP a krajinném rázu bylo čerpáno z textu firmy Ageris s.r.o

<http://www.ageris.cz>

Pro zpracování kapitoly o vývojových fázích krajiny bylo čerpáno z textu:

Martinek, M., Kozel, J.: Architektura a plánování venkova. Brno: VUT, 1993

8.1 Krajina jako kulturní fenomén

Život člověka je spojen s příslušností k určitému místu, území, kontinentu, státu. Jsme Evropané, integrování do evropských kulturních struktur jako svébytná specifická oblast. Naše území nám bylo svěřeno do péče s kulturními a přírodními hodnotami vytvořenými v průběhu generací, které musíme chránit, pečovat o ně, rozvíjet je. Musíme správně pochopit přírodní systémy fungující v krajině, dbát o jejich funkčnost a zachování.

Kulturní a přírodní dědictví je dle mezinárodních dokumentů obsaženo v urbanistických a architektonických strukturách, kde tvoří podstatnou složku z hlediska estetického působení, dotvářející přirozený přírodní rámeček prostředí. Některé lokality zahrnují kombinovaná díla přírody a člověka.

Za „přírodní dědictví“ jsou považovány :

- přírodní jevy tvořené fyzickými a biologickými útvary nebo jejich skupinami, které mají výjimečnou hodnotu z estetického či vědeckého hlediska,
- oblasti přirozeného výskytu ohrožených druhů zvířat a rostlin,
- přírodní lokality významné z hlediska vědy, péče o zachování přírody a přírodních hodnot.

Rovnováhu přírodních systémů v současnosti ohroženou civilizačními tlaky je třeba obnovit přijetím zásad trvale udržitelného rozvoje. Z této zásady vychází i platná legislativa která se přírodního dědictví týká a která je účinná ve vazbě na legislativu památkové péče, územního plánování a stavební řád.

V souvislosti se začleněním České republiky do Evropských struktur se naše vláda zabývá principiálně politikou územního rozvoje na území našeho státu. V roce 2000 byl přijat zákon

248 /2000 Sb., o podpoře regionálního rozvoje s cílem vytvořit podmínky vyváženého rozvoje státu, krajů, regionů a obcí. V intencích tohoto zákona jsou vytvářeny v různých úrovních programy rozvoje, zabývající se hlavními směry rozvoje příslušné oblasti ve vazbě na potřeby hospodářské politiky státu, zohledňující možnosti a specifika řešených oblastí.

Zásahy do krajiny musí být koncepčním cílevědomým a koordinovaným procesem, vycházejícím z předpokladu trvale udržitelného rozvoje sídelních struktur při zachování funkčních krajinných systémů a životního prostředí ve stavu, který neohrožuje náš život a život příštích generací.

Základní používané pojmy:

Krajina je část zemského povrchu s charakteristickým reliéfem, tvořená souborem funkčně propojených ekosystémů a civilizačními prvky /pro tento pojem se používá tato poněkud zjednodušená a jen vymezující definice obsažená v zákoně 114/1992 Sb., o ochraně přírody/.

Zákon č.50/1976 Sb.,o územním plánování a stavebním řádu pojem krajina nepoužívá, pouze vymezuje části nezastavěného území pro potřeby územního plánování.

Základní pojmy charakterizující území dle toto zákona jsou:

- **zastavěné území obce** – zahrnující zastavěné a prostorově související urbanizované plochy /platná hranice je vymezena schválenou územně plánovací dokumentací, pokud tato neexistuje, platí hranice intravilánu platná k 1.9.1966/,
- **zastavitelné území** - území určené schválenou územně plánovací dokumentací k urbanizaci,

- **území nezastavěné**, volné plochy katastrálních území obcí vně hranice zastavitelného území,
- **nezastavitelné plochy**, kategorie vyjadřující zdůvodněnou nevhodnost, nebo nemožnost zástavby.

Krajina prošla dlouhodobým historickým vývojem a neustále se kontinuálně vyvíjí v prostoru a čase, v závislosti na vývoji naší planety a života na ní. Vývoj krajiny je ovlivňován řadou faktorů z oblasti přírodní a socioekonomické, které vychází z sociální a kulturní úrovně a hospodářských potřeb. Stav krajiny je hodnocen podle stupně intenzity využití, případně podle míry zásahů, které jsou způsobeny zásahem civilizace, lidské činnosti, která může krajinu kultivovat, případně devastovat.

Těmito procesy vývoje se zabývají obory „tvorba krajiny a ochrana životního prostředí“.

Kulturní krajina nese známky koncepčních uvážených aktivit člověka, při zachování rovnováhy a funkčnosti systémů, které v krajině působí.

8.2 Charakteristika současné krajiny

Krajina se postupně vyvíjela a vyvíjí a její současná kulturní podoba je výsledkem vzájemného působení přírodního a civilizačního procesu. Tento proces je ovlivněn sociální a kulturní úrovní společnosti, hospodářskými potřebami a rozvojem vědy a techniky. Jedna generace života člověka je omezený časový úsek neumožňující podstatnou změnu tohoto kontinuálního procesu. Umožňuje pouze proces korigovat, zapojit nové poznatky vědeckého a výzkumného procesu, nejnovější technické disciplíny.

Vstupem ČR do EU roce jsme podpořili svoje evropanství, náš vztah k naší zemi je možno vnímat v celoevropských vazbách. Tím by však neměla být ohrožena naše identita, naopak by měla získat novou dimenzi, novou kvalitu, nový prostor.

Vývojové fáze krajiny

Proces změn krajiny od nejstarších období do současnosti lze vnímat ve sledu vývojových fází:

Prakrajina – geologicky a geomorfologicky dotvořená krajina, nadále se však vyvíjí klimaticky a pedologicky. Dochází ke změnám vegetačního krytu a živočišného světa. V oblasti střední Evropy je to údobí od poslední doby ledové - v časovém rozmezí mezi 120 – 90 000 lety.

Naturální krajina – převažují vlivy přírodních složek, působení člověka lovce nezasahuje do přírodních procesů, neboť jeho působení je na nich závislé. Člověk je přirozenou součástí přírody. Velmi dlouhá etapa vývoje lidstva ponechává krajinu téměř nedotčenou. Vztahy k přírodě nejsou v rozporu s nároky, k narušování nejsou podmínky ani technické možnosti.

Kultivovaná krajina – vývojové stadium vykazující zásahy lidské činnosti, postupující vývoj urbanizace, zemědělství, nastupující péče o krajinu neovlivňující příliš samovolný vývoj krajiny

Kulturní krajina – je charakteristická rozvinutou hospodářskou činností člověka. Jedná se o stadium vývoje, kdy není narušena podstatněji biologická rovnováha ani charakter přírody. S rozvojem techniky a postupem urbanizace jsou zásahy intenzivnější a citelnější, zejména v zázemí velkých měst. Zatím funguje samoobnovovací schopnost přírodních zdrojů. V této fázi se rozlišuje krajina zemědělská, průmyslová a neporušená.

Degradovaná krajina – je důsledkem neracionálního a jednostranného využívání přírodních zdrojů a dílčím poškozováním přírodního prostředí. Narušení systémů ekologické stability krajiny je sice podstatné, ale obnovitelné biologickými a biotechnickými zásahy.

Devastovaná krajina – biologická rovnováha je podstatně narušena, ekologické systémy ztratily svoji strukturu. Doprovodné negativní vlivy hospodářské činnosti člověka znehodnotily krajinu, ochromily její produkční schopnost, hygienickou i estetickou hodnotu a tím i vhodnost životního prostředí pro pobyt a činnost člověka. Dílčí obnova krajiny je možná soustavou náročných opatření, návrat k původní podobě je však vyloučen.

Původní charakter krajiny nelze obnovit, lze se jen přiblížit některé z předešlých vývojových etap, která je odborníky určena za realizovatelnou. Protože se však jedná o přírodní prvky, je každá etapa v prostoru a čase nenapodobitelná.

Historický vývoj krajiny dospěl až do současné podoby, kterou vnímáme zejména prostřednictvím obrazu krajiny a krajinného rázu. Podstatnou složkou krajinného rázu je morfologie krajiny, podle níž rozeznáváme základní charakteristické oblasti: roviny a území s mírně zvlněným terénem, vysočiny a kopcovité terény, nižší a vyšší horské oblasti.

Krajina na území našeho státu představuje polyfunkční území, jehož struktura je tvořena pozemky s různým půdním typem a funkčním využitím.

Podle funkčního využití mohou být pozemky registrovány a využívány jako:

- **Zemědělská půda**

orná půda – je pravidelně využívána k zemědělské produkci, plochy zatravněvané a zahradnictví, pařeniště a skleníky na orné půdě,

chmelnice – pozemky využívané k pěstování chmele,

vinice – pozemky k pěstování vinné révy,

zahrady – plochy pozemků převážně osázené stromy a keři, částečně využívané převážně pro samozásobitelské pěstování ovoce a zeleniny, navazují většinou na objekty bydlení a nejsou na plochách orné půdy,

ovocné sady – souvislé pozemky využívané k pěstování ovocných stromů,

louky a pastviny – plochy pozemků zatravněné, určené na seno a pro pastvu dobytka.

- **Nezemědělská půda**

lesní půda – plochy pozemků s porostem listnatých a jehličnatých dřevin, sloužící k produkci dřeva a plochy potřebné k zajištění údržby a produkce těchto ploch,

rybníky – vodní plochy určené k chovu ryb,

ostatní vodní plochy – vodní plochy, jezera, přehrady, potoky a vodoteče a ostatní vodní plochy nesloužící k chovu ryb,

zastavěné plochy a nádvoří – pozemky zastavěné budovami a na tyto budovy bezprostředně navazující,

ostatní plochy – plochy zařazené v KN do této kategorie a nelze je zařadit do žádné z předcházejících kategorií.

Funkční využití krajiny podléhá přírodním zákonitostem, které je třeba zachovávat. Skladba vegetačního krytu produkčních a ostatních ploch krajiny by měla být vyvážená a měla by tvořit ekologicky vyváženou strukturu přirozené krajiny. Každou změnu tohoto systému je třeba pečlivě zvážit a posoudit vliv změn na ostatní funkce v území.

V současné době je produkční zemědělská funkce krajiny stále více nahrazována mimoprodukční funkcí, krajina se stává prostorem pro řízený rozvoj osídlení, je územím pro regeneraci, rekreaci a pobyt v přírodě. Důraz je kladen na zachování a realizaci ekosystémů, které v krajině působí.

Koncepce krajiny je interdisciplinárním oborem. Spadá do kompetence urbanistů, ekologů a odborníků z oblasti krajinářské tvorby. Součástí procesu jsou orgány státní správy, samosprávné orgány měst a obcí s participací veřejnosti.

8.3 Prvky přírodního prostředí

Důležitým ukazatelem kulturní úrovně krajiny je stav životního prostředí, signalizující vyváženost změn a rozvojových aktivit. Samostatnou významnou oblast tvoří kulturní hodnoty krajinného rázu spoluvytvářející obraz kulturní krajiny a sídel, jako dlouhodobý proces civilizačního působení člověka v přírodním prostředí.

Péče o životní prostředí je samostatným vědním oborem se samostatnou legislativou, protože se jedná o životně důležitou kategorii, zajišťující kulturní trvale udržitelný rozvoj života v regionu, ve státě, v Evropě.

Úroveň životního prostředí zahrnuje tyto základní složky:

- **Kvalita ovzduší**

Významně ovlivňuje životní podmínky člověka i ostatních živých organismů. Postupující znehodnocování ovzduší cizorodými látkami vede k různým negativním jevům přechodného i trvalého rázu. Znečištění ovzduší se často odráží i ve stavu dalších složek životního prostředí - ať už ve stavu znečištění vody, půdy nebo bioty.

Prostřednictvím přenosu v atmosféře mohou být ovlivněna i místa vzdálená od zdrojů emisí.

Základní faktory znečištění ovzduší jsou zejména:

- silniční doprava místní i tranzitní,
- prašnost vozovek,
- organoleptické emise z živočišné výroby,
- znečištění ovzduší z lokálních topenišť.

Emise průmyslových procesů které se v minulosti na kvalitě ovzduší významně podílely jsou postupně eliminovány někdy náročnými investicemi do technologického vybavení, a proto lze předpokládat postupnou minimalizaci problémů v této oblasti.

Znečištění ovzduší z lokálních topenišť je postupně eliminováno plynofikací obcí, nebo využitím jiných zdrojů pro vytápění, které neznečišťují ovzduší.

Zmírnění vlivů emisí z živočišné výroby lze dosáhnout stanovením limitů omezujících dosah nepříznivých vlivů na stanovené limitní pásmo hygienické ochrany.

- **Kvalita vodních toků a vodních ploch**

Voda plní funkci krajinyotvornou a biogenní, je základní složkou životního prostředí. Je důležitým přírodním zdrojem, snadno poškozitelným, který se může stát i limitujícím zdrojem rozvoje lidské společnosti. Hlavními zdroji znečištění povrchových a podzemních vod jsou:

- odpadní vody,
- tekuté odpady z areálů živočišné výroby prosakující do půdy,
- agrochemikálie prosakující do půdy, podzemních vod a smývané do vodotečí,
- skládky,
- silniční doprava.

Základní řešení problematiky uchování kvality vodních toků a ploch jsou v kompetenci místních a regionálních orgánů státní správy, které se zabývají problematikou životního prostředí.

Součástí ochrany povrchových vod je obnova jejich přirozených ekologických a krajinyotvorných funkcí.

- **Kvalita půdy**

Půda je neobnovitelný a nenahraditelný přírodní zdroj, který kromě svých přirozených primárních funkcí plní také funkci základního výrobního prostředku člověka. Hlavními faktory narušujícími kvalitu půd jsou:

- vodní eroze,
- větrná eroze,
- zatížení půd toxickými látkami,
- zhutňování půd.

Základní řešení problematiky spočívá v obnovení přirozených principů zemědělské výroby, používání tradičních postupů a plodin obnovujících přirozenou krajinyotvornou funkci zemědělství. Využívat nástrojů územních systémů ekologické stability (ÚSES).

- **Biota**

Pojem biota zahrnuje všechny živé organismy ve vymezeném prostředí. Množství původních rostlinných a živočišných druhů v rámci určitého území určuje ekologickou stabilitu tohoto území. Ekologicky stabilní krajina umožňuje plnohodnotné rozumné využívání přírodního bohatství. Ochrana bioty spočívá obecně v:

- ochraně ekologicky významných lokalit,
- omezení nepůvodních druhů dřevin ve volné krajině a v sídle,
- zvyšování podílu trvalých vegetačních formací v ekologicky nestabilních částech krajiny,
- úpravách vegetace zemědělsky obhospodařovaných částí - zde zohlednit záměry ÚSES,
- preferování přirozené dřevinné skladby v lesních porostech,
- podřízení myslivecké činnosti zájmům ochrany přírody.

- **Odpady a jejich likvidace**

Nejčastějším zdrojem ekologických, hygienických a estetických závad jsou pevné odpady a způsob jejich likvidace. Aby se zamezilo těmto závadám, je třeba:

- asanovat a rekultivovat všechny stávající skládky,
- sankcionovat nedovolené hromadění odpadů mimo vyhrazená místa,
- zajišťovat pravidelný odvoz komunálního odpadu, vytvořit podmínky pro jeho třídění.

Zdánlivě obecné problémy životního prostředí mají dopad do konkrétních oblastí lidské činnosti. Dojde-li k narušení stavu životního prostředí, je třeba:

- analyzovat, zmírnit a nejlépe odstranit příčiny jež vedou k narušení,
- odstranit důsledky narušení životního prostředí.

8.4 Obraz krajiny, ochrana krajinného rázu

Pro kvalitní životní prostředí je důležitý i celkový charakter krajiny, ve které žijeme. Krajina se významně podílí na vytváření hodnotových a estetických měřítek člověka, jeho subjektu a jeho vztahu k okolí.

Významnou charakteristiku krajinného rázu tvoří terénní reliéf, který je přirozenou složkou obrazu krajiny a podle terénního reliéfu identifikujeme polohu v krajině. Terénní reliéf, pokud je rozmanitý a zalesněný, vytváří zelený horizont území nebo obce.

Základním článkem ochrany krajinného rázu je v prvé řadě zachování všech přirozených a člověkem vytvořených estetických dominant, významně se podílejících na charakteristickém obrazu krajinného rámce. Pro tento účel lze využít historických podkladů - historických map, leteckých snímků a fotografií, které dokladují původní stav krajiny, ale i pěších cest a komunikací a vodních nádrží tak, jak se původně v krajině nalézaly. Rekonstrukce původního uspořádání může být inspirativní pro navrhované prvky ÚSES, ale i pro tvorbu v krajinném reliéfu. Pro

ochranu krajinného rázu jsou vytvořeny legislativní nástroje - zákon č. 114/1992 Sb. O ochraně přírody a krajiny, který stanovuje mimo jiné kategorii významných krajinných prvků, ekologicky, geomorfologicky a esteticky hodnotné části krajiny, které utváří její typický vzhled nebo přispívají k udržení její ekologické stability.

Významné krajinné prvky

Významnými krajinnými prvky jsou ze zákona lesy, rašeliniště, vodní toky, rybníky, jezera, údolní nivy a další části krajiny, které jsou po předchozím návrhu orgánu ochrany přírody zaregistrovány podle § 6 uvedeného zákona. Významné krajinné prvky je nutno chránit před poškozováním a ničením, lze je využívat pouze tak, aby nedocházelo k ohrožení nebo narušení jejich stabilizující funkce v ekosystému.

Pro tvorbu harmonicky vyvážené kulturní krajiny je třeba harmonizovat všechny aktivity, které se mohou v území vyskytnout a podstatně se ho dotknout. Jsou to zejména zájmy formulované územním plánem a územním systémem ekologické stability, případně zájmy komplexních pozemkových úprav. Důslednou koordinací činností lze dosáhnout požadovaného účinku, kterým je vytvoření harmonické kulturní krajiny se zabezpečenými funkcemi ekologickými i estetickými.

ÚSES V zákoně č. 114/1992 Sb. O ochraně přírody a krajiny je územní systém ekologické stability /ÚSES/ charakterizován jako vzájemně propojený soubor přirozených i pozměněných, avšak přírodě blízkých ekosystémů, které udržují přírodní rovnováhu. Rozlišuje se místní, regionální a nadregionální systém ekologické stability.

Základními pojmy používanými v souvislosti s ÚSES jsou: biocentrum, biokoridor, interakční prvek.

- **biocentrum** je definováno prováděcí vyhláškou č. 395/1992 Sb. k zákonu č. 114/1992 Sb. jako biotop nebo soubor biotopů v krajině, který svým stavem a velikostí umožňuje trvalou existenci přirozeného či pozměněného, avšak přírodě blízkého ekosystému.
- **biokoridor** je definován rovněž prováděcí vyhláškou č. 395/1992 Sb. jako území, které neumožňuje rozhodující části organismů trvalou dlouhodobou existenci, umožňuje však jejich migraci mezi biocentry a tím vytváří z oddělených biocenter síť.
- **interakční prvek** je krajinný segment, který na lokální úrovni zprostředkovává příznivé působení ostatních ekologicky významných částí ÚSES (biocenter a biokoridorů) na okolní méně stabilní krajinu do větší vzdálenosti. Jedná se o lokality zabezpečující dílčí, avšak základní funkce organismů. Často plní v krajině i další důležité funkce, např. krajinoformující, estetickou či protierozní.

- **socioekoregionem** rozumíme jednotku geomorfologického členění území používanou rovněž pro účely ochrany přírody jako vztažný rámec pro hodnocení a posuzování reprezentativnosti a unikátnosti společenstev.

- **biochora** je typologická ekologicky heterogenní prostorová jednotka vytvořená typickou prostorovou kombinací skupin typů geobiocénů. Je účelovou pomocnou územní jednotkou pro návrh ÚSES.

Parametry ÚSES jsou dány jednotlivými typy společenstev a jsou prostorově limitovány.

Pro koordinaci systémů vycházejících z předpokladu respektování potenciálních i aktuálních přírodních a antropogenních podmínek je důležité:

- zohlednění směrů přirozených migračních tras /především vodních toků, případně údolí, svahů, hřbetů apod./,
- zohlednění reprezentativnosti stanovištních podmínek v rámci bioty,
- zastoupení ekologicky významných vegetačních formací pro danou oblast typických,
- zohlednění stávajících i předpokládaných antropogenních zásahů do krajiny,
- zohlednění metodikou požadovaných funkčních a prostorových parametrů jednotlivých prvků. Splnění těchto náležitostí je předpokladem správné tvorby lokálního ÚSES s ohledem na biogeografický význam a předpokládaný způsob využití.

Realizace ÚSES je složitý a dlouhodobý proces postupné přeměny a regenerace stávající kulturní krajiny.

Samostatnou, ale nepominutelnou součástí kulturní krajiny jsou historické artefakty, dokumentující zemědělskou činnost v krajině /úvaly, kamenné zídky, terasy, meze/ a kulturní kultovní stavby a skulptury. Mnohé z nich byly zničeny a jejich náhrada je velmi obtížná, ale je možná. To se týká i záchrany technických pozůstatků prvotní průmyslové a těžební činnosti /vápenky, štoly atp./.

Z hlediska ochrany kulturních hodnot v krajině je třeba analyzovat:

- koncepci a realizaci liniových staveb dopravní a technické infrastruktury,
 - zásahy tras do krajinného zázemí,
 - urbanizaci dopravních koridorů,
- koncepci a realizaci systémů ÚSES,

- lokalizaci a realizaci aktivit ve všech funkcích dle ÚPD
 - reálné potřeby stavebníka, rizika ekonomicky silného investora,
 - výběr a hodnocení lokalit,
 - dopad do oblastí kulturních hodnot

Smyslem plošné památkové ochrany je usměrnění funkčního využití a stavebních aktivit ve smyslu zásad památkové péče tak, aby bylo co nejvíce zachováno historicky cenné prostředí a regenerováno jako celek.

Krajinné památkové zóny

V souladu s potřebou ochrany krajinného rázu jsou prohlášovány od roku 1996 krajinné památkové zóny /KPZ/. Mezi nejvýznamnější krajinné památkové zóny v ČR patří:

Osovsko, Žehušicko, Novohradsko, Římovsko, Orlicko, Libějovicko – Lomecko, Valečsko, Chudenicko, Plasko, Lembersko, Zahrádecko, Území bojiště u Přestanova, Slatiňansko- Slávičko, Lednicko – Valtický areál, Území bojiště bitvy u Slavkova 1805, Území bojiště bitvy u Přestanova, Chlumce a Varvažova 1813, Území bojiště bitvy u Hradce Králové 1866 a další.

Cílem ochrany ve vyhlášených krajinných zónách je úprava ochranného režimu směřující k ochraně a zachování přirozeného krajinného prostředí.

Ochrana přírody a krajiny

Samostatně jsou v ČR chráněna území podle příslušné legislativy pro ochranu přírody a krajiny /Zákon č. 114/1992 Sb., v platném znění/.

Ochrana podléhá velkoplošná chráněná území, Národní parky /NP/, Chráněné krajinné oblasti a Přírodní parky. Systém mezinárodní ochrany nejvýznamnějších evropských přírodních lokalit je hlavním cílem programu NATURA 2000. Vytváří síť ochrany lokalit chráněných druhů rostlin, živočichů a přírodních stanovišť.

8.5 Limity využití území

Koncepce ochrany a tvorby krajiny je v současnosti pojímána jako samozřejmá součást procesu územního plánování a nemůže být od koncepce rozvoje urbanizovaného území oddělena. Jedním z cílů územního plánování je ve veřejném zájmu chránit a rozvíjet přírodní, kulturní a civilizační hodnoty území, chránit krajinu jako podstatnou složku prostředí života obyvatel. Základním předpokladem a cílem je také usměrnění rozvojových záměrů tak, aby byly v souladu s podmínkami trvale udržitelného rozvoje.

Krajinné systémy jsou pro potřebu územního plánování součástí limitů využití území a jako takové vstupují do procesu územního plánování již jako součást podkladů a následně zadání územně plánovací dokumentace.

Legislativní zajištění procesu a vazba územního plánu na krajinu, krajinné a ekologické systémy, vazba na regionální a nadregionální systémy je v praxi fungujícím systémem, vyplývajícím z platné legislativy. Funkční mechanismy jsou zřejmé i v oblasti získávání podkladů od těchto nadřazených krajinných systémů. Základní povinností při obecné ochraně přírody je vymezení systému ekologické stability, zajišťujícího uchování a reprodukci přírodního bohatství, příznivé působení na okolní méně stabilní části krajiny a vytvoření základů pro mnohostranné využívání krajiny.

Z uvedeného vyplývá, že největší problém je v oblasti koncepce a vyváženosti rozvojových ploch, lokalizace aktivit v krajině, využití možnosti regulace formou „zastavitelných a nezastavitelných území“ a změn funkčního využití území mimo zastavitelná území obcí.

„V nezastavěném území lze v souladu s jeho charakterem umisťovat stavby, zařízení a jiná opatření pouze pro zemědělství, lesnictví, vodní hospodářství, těžbu nerostů, pro ochranu přírody a krajiny, dále pro veřejnou dopravní a přírodní infrastrukturu, pro snižování nebezpečí ekologických a přírodních katastrof a pro odstraňování jejich důsledků. A dále taková opatření a stavby, které zlepšují podmínky pro účely cestovního ruchu, například cyklistické stezky, hygienická zařízení, ekologická a informační centra. Na nezastavitelných pozemcích lze umístit technickou infrastrukturu způsobem, který neznemožní jejich dosavadní užívání.“

/Tolik citace z návrhu zákona o územním plánování a stavebním řádu z května 2005./

Limity využití území

– jsou omezující faktory stanovené obecně závaznými předpisy a vyhláškami, které jsou pro řešení závazné a musí být respektovány. Dále jsou to opatření vyplývající z navrženého řešení, které projednáním návrhu a zakotvením do závazné části územně plánovací dokumentace nabývají platnosti limitu – závazného regulativu.

Druhy limitů využití území:

Základní třídění vychází z potřeby využití území /objektu/ a z limitovaného jevu. Třídění druhů limitů je možné z více hledisek, například:

- podle funkčních složek /bydlení, rekreace, výroba/,

- podle oborů kterých se týkají /ekologie, ekonomie, estetika, památková péče/,
- podle doby platnosti /s trvalou nebo omezenou platností/,
- podle rozsahu závaznosti /limity s místní, regionální, celostátní účinností/,
- podle limitovaného procesu / limity omezující provoz, výstavbu/,
- podle stupně závaznosti /limity zásadně nepřekročitelné, limity podmíněně překročitelné/.

Příklady nejčastějších limitů:

- limity zakazující nebo omezující činnosti, které mohou vyvolat znečištění životního prostředí a ochrana území nebo objektu před nežádoucími vlivy okolního prostředí, omezení nežádoucích vlivů v území na určitou limitní hodnotu,
- omezení nežádoucích vlivů vyplývajících z estetické nebo architektonické úrovně lokality /limit výšky, počtu podlaží, zachování horizontu/,
- limitem je možno chránit území vyhrazená pro efektivní ekonomické činnosti,
- limitem je možné chránit zdroje vody, nerostných surovin, zemědělský půdní fond,
- limitem je možné stanovit maximální míru využití území, cenu pozemků,
- limity pomáhají vytvářet a chránit standard využití a uspořádání území ve smyslu co nejvyšší úrovně prostorového komfortu pro obyvatele a jejich aktivity.

Správné sestavení vhodných limitů pro územně plánovací dokumentaci konkrétního území vyžaduje podrobnou znalost území, jeho vnějších vazeb a správné posouzení možností budoucího využití, včetně rozvojových předpokladů.

Shrnutí kapitoly

V úvodu je popsán význam krajiny pro vnímání celkové kulturní úrovně životního prostředí. Krajina je definována jako soubor funkčně propojených ekosystémů a civilizačních prvků. Podoba současné kulturní krajiny je výsledkem dlouhodobého vývoje přírodních a civilizačních procesů. Lidskou činností bylo přirozené přírodní prostředí obohaceno významnými hodnotami, zároveň však bylo poznamenáno moderní velkovýrobou a dopravními systémy, které způsobily místy až degradaci krajiny. Úroveň přírodního prostředí je poplatná kvalitě ovzduší, vodních toků, půdy, bioty a způsobu nakládání s odpady.

Ochrana krajinného rázu musí vycházet z analýzy hodnot přírodního prostředí, zohledňovat stabilizované legislativně chráněné prvky a lokality na které navazuje kostra ekologické stability. Zásahy do krajiny by měly být zásadně prováděny v intencích trvale udržitelného rozvoje s cílem nápravy škod způsobených nevhodnými civilizačními kroky. Základním nástrojem pro usměrňování těchto zásahů je územní plánování, jehož posláním je koordinace všech zájmů v území. K tomu přispívá také soustava limitů využití území, sloužících k ochraně veřejných zájmů.

Otázky k zamyšlení

1. Jaký je význam krajiny pro kulturní úroveň prostředí?
2. Charakterizujte základní vývojové fáze krajiny.
3. Jaký je význam územního plánování v procesu ochrany životního prostředí?
4. Co rozumíme pod pojmem „limity využití území“ a s jakými druhy limitů se můžeme setkat?
5. Jaké druhy staveb je možné v krajině realizovat a jakou dokumentací musí být v souladu?